

معرفی سازمان های بین المللی مرتبط با فناوری

نگاهی به توانمندیها و همکاریهای گروه هشت کشور مسلمان (D-8)

مقدمه

توسعه همکاریهای پایدار منطقه‌ای میان کشورهای دارای مشترکات فرهنگی یا دینی یا حتی اتحادهای مبتنی بر منافع مشترک میان چند کشور، یکی از زمینه‌های مهم شکل‌گیری نهادهای نوپا و تأثیرگذار در ابعاد جهانی است. تجربه تشکیل گروه هشت کشور توسعه یافته صنعتی که با هدف دستیابی به اهداف مشترک استراتژیک، تقویت همکاریهای فی‌مابین در حوزه‌هایی چون مدیریت انرژی و ایجاد اقتصادی قدرتمند متمرکز بوده است را می‌توان از نمونه‌های موفق این پیمان‌ها و همکاری‌ها برشمرد. طی این گزارش، ضمن معرفی گروه هشت کشور مسلمان در حال توسعه و توانمندی‌ها و محورهای همکاری گروه، نگاهی اجمالی به نشست‌های دوره‌ای اخیر و مصوبات آنها معطوف داشته و اهم اقدامات صورت گرفته را بررسی خواهیم نمود.

تاریخچه

گروه هشت کشور مسلمان در حال توسعه که اندونزی، ایران، بنگلادش، پاکستان، ترکیه، مالزی، مصر و نیجریه در آن عضویت دارند، از جمله پیمان‌هایی است که به منظور ایجاد روابط مستحکم اقتصادی و تقویت نفوذ این کشورها در بازارهای جهانی و برقراری گفت و گو با کشورهای صنعتی تشکیل گردیده است که به پیشنهاد ارزشمند نجم الدین اربکان نخست وزیر سابق اسلام‌گرای ترکیه شکل گرفته است. وی با سفر به کشورهای عضو در تیرماه سال ۱۳۷۵، زمینه تأسیس این گروه را فراهم آورد. کشورهای موسوم به D8 که شامل کشورهایی در گستره جنوب شرقی آسیا تا قاره آفریقا است، در واقع از تشکیلات جانبی سازمان کنفرانس اسلامی به شمار می‌آید.

این کشورها که هر کشور به جز مالزی دارای جمعیتی معادل ۷۰ میلیون نفر است، دارای منابع طبیعی بسیار غنی می‌باشند، با این وجود به دلیل عواملی چون وقوع جنگ، بحران‌های مالی و اقتصادی و فقر به اندازه کافی توسعه نیافته‌اند. پس از یک سلسله نشست‌های مقدماتی، نخستین اجلاس سران D8 با حضور سه رئیس جمهور و چهار نخست‌وزیر و یک وزیر خارجه با هدف تقویت همکاری اقتصادی میان کشورهای مزبور و برقراری گفتگو با گروه هشت کشور پیشرفته صنعتی G8 رسماً در تاریخ ۲۵ خرداد ماه ۱۳۷۶ (۱۵ ژوئن ۱۹۹۷) در استانبول آغاز به کار کرد. به نظر می‌رسد گروه دی-هشت با برخورداری از جمعیتی حدود یک میلیارد نفر شامل نیروی کاری معادل ۴۰۰ میلیون نفر و منابع عظیم انرژی و موقعیت ممتاز ژئوپلیتیکی از عناصر لازم برای تبدیل شدن به قطب نیرومند در سطح معادلات بین المللی بهره‌مند باشد. هرچند این گروه در مراحل نخست هم‌گرایی به سر می‌برد، اما گام‌های برداشته شده در سال‌های اخیر نظیر تقویت همکاری‌های بین اعضا در زمینه‌های گردشگری، بانکداری اسلامی و امضای معاهده تجارت آزاد با هدف کاهش تعرفه‌های گمرکی نویدبخش گسترش همکاری‌های گروه دی‌هشت در حوزه‌های مختلف باشد. از میان اهداف اصلی این تشکل می‌توان به موارد زیر اشاره داشت:

- توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو
 - تقویت موقعیت کشورهای در حال توسعه در اقتصاد جهانی
 - ایجاد تنوع و موقعیت‌های جدید در روابط بازرگانی
 - تقویت حضور در تصمیم‌سازی در سطح بین المللی
 - ارتقای سطح زندگی مردم در کشورهای عضو.
- اهداف فوق‌الذکر مبتنی بر این اصول می‌باشد: صلح، گفتگو، همکاری، عدالت، تساوی و مردم‌سالاری.

نشست نخست

نخستین جلسه سران D8 با حضور سه رئیس جمهور از جمله آقای هاشمی رفسنجانی، چهار نخست‌وزیر و یک وزیر خارجه در خرداد (۱۹۹۷) ۱۳۷۶ در شهر استانبول ترکیه برگزار شد. البته این گروه حدود یک سال قبل از این تاریخ فعالیت‌های مقدماتی خود را آغاز کرده بود.

در اعلامیه تصویب شده در اولین اجلاس سران، اهداف و انگیزه‌های این گروه تشریح شده است. این اعلامیه موارد متعدد همکاری را در برمی‌گیرد، ولی هدف اصلی همان توسعه اقتصادی و اجتماعی کشورهای عضو است که برای نیل به این اهداف انجام همکاری‌هایی در زمینه صنعت، تجارت، حذف موانع تجاری، استفاده از توانمندی‌های هشت کشور برای اعتلای سهم آنان در تصمیم‌گیری‌های جهانی، توسعه کشاورزی، فقرزدایی، توسعه ارتباطات و اطلاع‌رسانی، انتقال علوم و تکنولوژی، مالیه، بانکداری، انرژی، محیط زیست و ۰۰۰ پیشنهاد شده است.

همچنین تصمیم گرفته شد که به همکاری‌ها در زمینه تجارت، صنعت، کشاورزی، انرژی، توسعه منابع انسانی، پروژه‌های مخابراتی و اطلاع‌رسانی، طرح‌های توسعه روستایی، بانکداری و خصوصی‌سازی به ترتیب کشورهای مصر، ترکیه، پاکستان، نیجریه، اندونزی، جمهوری اسلامی ایران، بنگلادش و مالزی نظارت داشته باشند.

چنانچه از این بیانیه برمی‌آید اهداف اصلی گروه دی-هشت توسعه اقتصادی، اجتماعی، تقویت موقعیت کشورهای درحال توسعه در اقتصاد جهانی، ایجاد تنوع و موقعیت‌های جدید در روابط بازرگانی تقویت حضور در تصمیم‌سازی در سطح بین‌المللی و ارتقای سطح زندگی مردم در کشورهای عضو خواهد بود. طبق مفاد مطرح شده عضویت در گروه برای دیگر کشورهای در حال توسعه که به اهداف و اصول آن پای‌بند باشند امکان‌پذیر است و همچنین عضویت در آن تأثیر در روابط دوجانبه یا چندجانبه کشورهای عضو با دیگر کشورها نداشته و مانعی نیز جهت عضویت آنان در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی نیست.

با تأکید اعضای گروه، هدف اصلی D8 عبارت است از توسعه اقتصادی-اجتماعی طبق اصولی چون: صلح به جای منازعه، گفتگو بجای مقابله، همکاری به جای استثمار، عدالت به جای استانداردهای دوگانه، عدالت به جای تبعیض، دموکراسی به جای ظلم. به عبارت دیگر اهداف D8 عبارتند از بهبود موقعیت کشورهای درحال توسعه در اقتصاد جهانی، تنوع بخشی و ایجاد فرصت‌های جدید در روابط تجاری، ارتقاء اعضاء در تصمیم‌گیری‌های سطح بین‌المللی و ارائه استانداردهای بهتر برای زندگی.

سازمان مزبور دارای سه رکن اصلی زیر است:

- اجلاس سران
 - شورای وزیران
 - کمیته متشکل از کارشناسان ارشد هر کشور
- اجلاس سران با شرکت رؤسای دولت‌های کشورهای عضو و شورای وزیران امور خارجه سالی یک بار و اجلاس کارشناسان ارشد دویار در سال برگزار می‌شوند. رئیس اجلاس سران تا برگزاری اجلاس بعدی ریاست را کماکان به عهده خواهد داشت. وزرای خارجه این هشت کشور نیز شورای وزیران و رکن سیاسی گروه را تشکیل می‌دهند و نشست سالانه آنان قبل از اجلاس سران برگزار می‌شود. همچنین کمیسیون مقام‌های ارشد متشکل از مقام‌های ارشد وزارت خارجه هشت کشور عضو است و رکن اجرایی گروه را تشکیل می‌دهند.

نشست سوم و تشکیل گروه‌های کاری

سومین اجلاس گروه کار همکاری‌های صنعتی D8 در تاریخ ۲۲ و ۲۳ مه ۲۰۰۷ در کوالالمپور، مالزی برگزار شد. در این اجلاس نمایندگانی از بنگلادش، مصر، اندونزی، ایران، مالزی، پاکستان و ترکیه شرکت کردند. دبیرکل D8 نیز در اجلاس حضور داشت. اجلاس ظرفیت‌های همکاری چون ساخت و تولید خودروسازی، پتروشیمی، لاستیک، تولیدات چوبی را مورد ملاحظه قرارداد. اجلاس پیشنهاد کرد که گزارش‌های کشورهای زیر در اجلاس چهارم ارائه شود:

۱. مالزی - همکاری مدیریت فرودگاه و خدمات بندر در میان اعضای D8.
۲. ترکیه - بخش خودروسازی.
۳. اندونزی - خودروسازی و سایر بخش‌ها.
۴. مصر - نساجی، آهن و فولاد و پتروشیمی.
۵. ایران - پتروشیمی، خودروسازی - سیمان.

لازم به ذکر است که کمیته کارشناسان ارشد در سومین اجلاس خود که در شهر آنتالیای ترکیه برگزار گردید، تصمیم گرفتند که ده گروه کاری برای بررسی زمینه‌های همکاری تاسیس گردد. این ده گروه عبارتند از:

- ۱- صنعت
- ۲- کشاورزی
- ۳- مخابرات و اطلاعات
- ۴- تجارت
- ۵- علوم و تکنولوژی
- ۶- توسعه نیروی انسانی
- ۷- بهداشت
- ۸- توسعه روستایی
- ۹- بانکداری
- ۱۰- انرژی

نهاد خودگردان ادغام شوند. ضمناً دادگاه‌های ویژه IP و نهادهایی هماهنگ برای حصول اطمینان از تعامل و آموزش موثر و ظرفیت‌سازی برنامه‌ها ایجاد شوند. همچنین نماینده مالزی در راستای تصمیم سومین اجلاس EGIC گزارشی در خصوص انجام بررسی در خصوص استاندارد سازی گواهینامه‌های بخش غذا ارائه کرد. وی بر اهمیت گواهینامه‌های غذا که موجب رشد بیشتر بازار صادرات در آسیا، خاورمیانه و آفریقا می‌شود، تاکید کرد. در این زمینه، مالزی بر توانایی خود در زمینه صدور گواهینامه غذای حلال که حاوی استانداردهای بین المللی تولید غذا است، تاکید کرد. وی همچنین بر ضرورت تاسیس یک نهاد برای نظارت بر الگوپردازی‌های بین المللی از گواهینامه محصولات حلال اشاره کرد.

نساجی، آهن و فولاد

نماینده مصر گزارشی در خصوص دیدگاه‌های اقتصاد آن کشور شامل شاخص‌های اقتصادی مصر، موافقتنامه‌های تجارت آزاد و اقدامات به عمل آمده برای ارتقاء بخش صنعت به ویژه در صنعت نساجی، آهن و فولاد ارائه کرد. این گزارش حاوی اقدامات پیشنهادی برای اجرا توسط اعضای D8 به منظور توسعه همکاری‌ها از جمله تعیین پروژه‌های سرمایه‌گذاری مشترک تبادل اطلاعات از طریق نقاط تماس با همکاری دبیرخانه D8 مشاوره پروژه‌های امکان‌سنجی، با توجه به ایجاد سرمایه‌گذاری واقعی و بهره‌مندی برای تمام کشورهای عضو، بود. وی تصریح کرد عوامل همکاری برای واقعی‌سازی پروژه‌ها، نمایشگاه‌های بازرگانی مشترک و بررسی لجستیک‌های بین کشورهای عضو که بر واقعی‌سازی پروژه‌ها تاثیر می‌گذارند، می‌باشد. مصر اعلام کرده دوازدهمین نمایشگاه بازرگانی اسلامی از ۱۶ تا ۱۸ اکتبر ۲۰۰۹ در قاهره برگزار می‌گردد و شرکت کنندگان در اجلاس را به بازدید از این نمایشگاه دعوت نمود.

فناوری

نماینده پارک فناوری پردیس گزارشی در خصوص تجارب خود در زمینه توسعه یک منطقه فناوری‌های یکپارچه ارائه کرد. وی پیشنهاد کرد بازار فناوری به عنوان نظامی برای ایجاد روابط موثر بین ارائه کنندگان فناوری و متقاضیان فناوری تشکیل شود. وی گفت که این بازار می‌تواند از ظرفیت کشورهای عضو برای بهبود فناوری، حذف امور موازی و تاسیس شبکه‌های بین کشورهای به ویژه در زمینه محصولات مبتنی بر فناوری‌های نوین استفاده کند.

محورهای مهم صنعتی طرح شده در چهارمین نشست

چهارمین اجلاس گروه در بالی (اندونزی) از تاریخ ۱۰ تا ۱۲ نوامبر ۲۰۰۸ برگزار شد. در این اجلاس محورهای زیر مورد نظر قرار گرفت:

خودروسازی

نمایندگان اتحادیه صنعت خودروسازی اندونزی و نماینده اتحادیه صنعت موتور سیکلت اندونزی گزارش‌هایی ارائه دادند. گزارشات حاوی آخرین دستاوردهای بخش‌های صنعتی خودروسازی D8 به ویژه اندونزی بود و چندین پیشنهاد در خصوص همکاری‌های بالقوه میان کشورهای D8 در صنعت خودروهایی دو دیفرانسیل، از طریق توسعه و تدوین طرح‌های صنعتی، تقویت صادرات و تسهیلات تجارت مطرح شد.

طی مذاکرات هیات ایرانی از اتحادیه خودروسازی اندونزی خواست تجارب خود در زمینه اجرای طرح خودروی ملی را ارائه کند که اتحادیه مذکور گزارشی را در این زمینه ارائه کرد. این اتحادیه اظهار داشت که هیچ محدودیتی برای صادرات اتومبیل‌های اندونزی که با سرمایه‌گذاری مشترک شرکت‌های معتبر بین المللی تولید شده‌اند وجود ندارد.

کود شیمیایی

رئیس اتحادیه کود شیمیایی اندونزی (APPL) در گزارشی اعلام کرد که درخواست جهانی برای کود شیمیایی به علت بحران انرژی و مواد غذایی، سریعاً رو به افزایش است و همچنین توانمندی‌های صنعت کود شیمیایی اندونزی در زمینه‌های مهندسی، تدارکات، ساخت، نگهداری و تعمیر و پروژه‌های مدیریت اشاره کرد. وی گفت با توجه به ظرفیت‌های کشورهای D8 ایجاد همکاری صنعتی کود شیمیایی در بین کشورهای عضو لازم است. دبیرخانه به تصمیم ششمین مجمع در کوالالامپور اشاره کرد که طی آن دولت‌های متعهد به اجرای حداقل یک پروژه مشترک با اعضای D8 به منظور کاهش اثرات بحران غذا شده‌اند.

پتروشیمی

نماینده اتحادیه صنایع مواد خوشبوکننده و پلاستیک در گزارش خود به اجلاس به افزایش تقاضا در بازار پتروشیمی بویژه در خاورمیانه، آفریقا و آسیا - اقیانوسیه اشاره کرد. اندونزی ظرفیت کافی برای رشد بیشتر در این صنعت، با توجه به مبلغ کم هزینه سرانه دارد. اندونزی آماده ارائه تجارب خود به کشورهای در زمینه صنایع خوشبوکننده و پتروشیمی می‌باشد. نماینده OSTIM گزارشی از تجارب خود در خصوص مدیریت این سازمان و تحت پوشش قرارداد دادن هزاران شرکت کوچک و متوسط ترکیه در بیش از ۱۰۰ بخش صنعتی ارائه داد. هیات اندونزی سؤالی در خصوص امکان همکاری OSTIM با اندونزی در خصوص ایجاد سازمان مشابه در اندونزی مطرح کرد و نماینده ترکیه آمادگی کشورش را برای همکاری با اندونزی اعلام نمود.

نماینده موسسه انحصارات ترکیه گزارشی از تجارب خود در خصوص همکاری این موسسه با دولت‌های عضو OIC ارائه داد. پروژه‌ای با هدف ارتقاء همکاری‌های فنی در زمینه مالکیت معنوی، شامل قانون مالکیت صنعتی و استانداردهای بین المللی طرح‌ریزی شده است. از طریق این پروژه، موسسه ترکیه‌ای به دولت‌های عضو OIC پیشنهاد کرد تا تمام ادارات IPR در یک

گاز و الکتروسیته

نماینده شرکت ملی نفت نیجریه گزارشی در زمینه بخش گاز نیجریه ارائه کرد. وی گفت نیجریه با رشد پیش بینی نشده در تقاضای بخش گاز مواجه شده است. به این منظور، نیجریه یک برنامه جامع گاز را به اجرا در آورده است. وی به کشورهای D8 پیشنهاد کرد همکاری در زمینه ساخت پالایشگاه‌های مخصوص صادرات را آغاز کنند.

نشست پنجم و طرح موضوع همکاری‌های اقتصادی

سه عبارت زیر در بیانیه پنجمین مجمع D8 که در جزایر بالی برگزار گردید، آمده که نشان دهنده اهداف اصلی آن نشست است:

- ما خود را متعهد به همکاری با یکدیگر برای حل مسایل اقتصادی در کشورهایمان می‌دانیم.
- مجدداً تأکید می‌کنیم به تعهدمان برای ارتقاء همکاری در زمینه انرژی برای توسعه منابع جایگزین و تجدید پذیر.
- تأکید بر اهمیت D8 برای مشارکت در توسعه اقتصادی کشورهای عضو و حصول اطمینان از اینکه این امر موجب ارتقاء تجارت جهانی می‌شود.

نشست ششم و ابتکار عمل کشورمان در طرح موضوعات همکاریها

ششمین نشست دوره‌ای هشت کشور در حال توسعه اسلامی به نام «دی ۸» در ۸ جولای ۲۰۰۸ در هتل هیلتون کوالالامپور مالزی برگزار شد. شعار این اجلاس برخورد با چالش‌ها از طریق همکاری ابتکاری بود. وزیران امور خارجه دی-۸ در این نشست دو روزه پس از بررسی طرح‌ها و پیشنهادهای کارشناسان و کمیسیونرهای گروه دی-۸ این مصوبات را به اجلاس سران دی-۸ ارائه کردند. نشست مقامات ارشد که کمیسیونر نامیده می‌شود در ۳ و ۴ جولای برگزار شده بود. کشورهای ایران، مالزی و اندونزی در بالاترین سطح اجرایی، پاکستان در سطح نخست وزیر و کشورهای ترکیه، بنگلادش، نیجریه و مصر در سطح وزیر در اجلاس مالزی حضور داشتند. سران دی-۸ که در اجلاس گذشته این گروه در بالی اندونزی معاهده تجارت آزاد را به منظور کاهش تعرفه‌های گمرکی و رفع موانع تسهیل تجارت امضا کرده بودند در اجلاس مالزی درباره اجرایی شدن این موافقتنامه مهم و راهبردی مذاکره کردند. راهکارهای افزایش همکاری‌ها، مهم‌ترین مسائل منطقه‌ای و جهانی و نیز برنامه همکاری‌های اقتصادی و تجاری کشورهای عضو در دهه دوم هزاره سوم میلادی در دستور کار ششمین نشست سران کشورهای عضو گروه دی-۸ قرار داشت.

نکته جالب توجه درباره ششمین نشست سران گروه دی-۸ هشت در مالزی تصمیم و اراده رؤسای کشورهای شرکت‌کننده درباره پیشنهاد راهبردی جمهوری اسلامی ایران است. ایران به‌عنوان یکی از اعضای کلیدی گروه دی-۸ هشت خواستار تدوین برنامه راهبردی ۱۰ ساله موسوم به نقشه راه در نشست سران گروه شده است که به موجب آن و براساس چشم انداز ترسیم شده حجم مبادلات تجاری بین گروه دی-۸ هشت تا سال ۲۰۱۸ به ۲۰ درصد خواهد رسید. هر چند چنین پیشنهادی در نگاه اول ممکن است بلندپروازانه به نظر برسد، اما با توجه به ظرفیت‌های موجود در سطح ۸ کشور بزرگ جهان اسلام دستیابی به چنین هدفی دور از دسترس نیست مشروط بر این‌که کشورهای عضو با کنار گذاشتن تمایلات برون سازمانی و تشکیلاتی و کاری برای اجرایی

کردن مصوبات (دبیرخانه) بستر لازم را برای عملیاتی ساختن پیشنهاد ایران فراهم سازند.

همچنین کشورهای دی-۸ تصمیم گرفتند تجارت بین خودشان را از ۵ درصد به ۱۵ تا ۲۰ درصد در ظرف ۱۰ سال آینده برسانند. محمود احمدی نژاد رئیس جمهوری ایران در این نشست، با حمایت از تهیه و تصویب چشم انداز طرح و برنامه ۱۰ سال آینده سازمان دی ۸ و تقویت دبیرخانه، پیشنهادات زیر را ارائه کرد:

- ۱- ایجاد و گسترش نهادهای سرمایه گذاری مشترک نظیر تاسیس صندوق مالی برای اجرای پروژه‌های مشترک در زمینه‌های مختلف صنعتی، فناوری‌های نوین و کشاورزی.
 - ۲- ایجاد موسسه همکاری‌های انرژی به منظور استفاده از ظرفیت‌های متقابل کشورهای عضو در این زمینه.
 - ۳- بسط و توسعه همکاری در زمینه بانکداری اسلامی به منظور کمک به رشد و پیشرفت پایدار کشورهای عضو و تاسیس نظام مالی بانکی جدید در کنار نظامات کنونی.
 - ۴- استفاده متقابل از ظرفیت‌های خدمات فنی مهندسی از طریق تشکیل گروه کاری برای شناخت و تدوین اطلس توانایی‌ها و نیازهای کشورهای عضو و معرفی مکانیزم‌های مالی و حقوقی در جهت بهره برداری از این توانائی‌ها.
- همکاری‌های گروه دی-۸ در حوزه صنعتی و توانمندی کشورهای عضو طی نشست‌های برگزار شده، اهم پیشنهادات در حوزه همکاری‌های صنعتی شامل این موارد گردیده است:

- ترکیه: پیشنهاد طراحی و ساخت یک هواپیمای سمپاش کشاورزی.
- مصر: پیشنهاد ساخت ماشین آلات کشاورزی، آسیاب‌های غلات، سیلوها، کامیون‌های حمل زباله و رفت و روب خیابان‌ها و فرودگاه‌ها، ایستگاه‌های نمکزدایی، ایستگاه‌های بهداشتی و درمانی و کارخانه‌های تبدیل فاضلاب به کودهای طبیعی.
- پاکستان: پیشنهاد ساخت ماشین‌آلات معدنی، کشاورزی از قبیل: سورتینگ میوه، تراکتورهای کوچک، کمباینهای دروگر، ماشین‌آلات بذرپاش و ماشین‌آلات آبیاری.
- ایران: تهیه پرسشنامه‌ای در زمینه مطالعه امکان سنجی تولید ماشین آلات کشاورزی و تدوین و تقدیم طرح عملیاتی به اجلاس سوم صنعت.
- پیشنهاد ایجاد شرکت‌های چندملیتی به منظور تعریف و اجرای پروژه در کشورهای عضو گروه دی-۸ و خارج از آن.

همچنین زمینه‌های همکاری مصوب گروه بصورت زیر بوده است: تکیه بر توانمندی‌های متنوع هر یک از کشورهای عضو گروه در حدی است که همکاری‌های صنعتی مبتنی برای این توانمندی‌ها قابل تعریف هستند. صنایع عمده کشورها با توجه به گزارشات ارائه شده کشورها بصورت زیر است:

- اندونزی: صنایع عمده: نفت، گاز، تولید سیگار، تولیدات جنگلی، مواد غذایی، مصنوعات فلزی، نساجی، اتومبیل‌سازی، حمل و نقل، صنایع روشنایی، پوشاک، کفش، سیمان، استخراج معدن، صنایع کود شیمیایی، صنایع چوب، لاستیک.

ساختار تولید و تجارت در کشورهای عضو گروه هشت

طبق تقسیم‌بندی بانک جهانی در گزارش‌های توسعه جهانی، می‌توان کشورهای عضو گروه را بر اساس شاخص‌های عمده اقتصادی‌شان در سه گروه جای داد:

- کشورهای صادرکننده نفت که شامل سه کشور اندونزی، ایران و نیجریه می‌شود.
- کشورهای با درآمد متوسط که چهار کشور پاکستان، ترکیه، مالزی و مصر را شامل می‌شود.
- کشورهای کمتر توسعه یافته که در میان این ۸ کشور تنها کشور بنگلادش در این گروه قرار می‌گیرد.

با نگاهی به ترکیب تولید ناخالص داخلی این کشورها می‌توان به ساختار تولید و سهم بخش‌ها در اقتصاد این کشورها پی‌برد.

در هر ۸ کشور بخش خدمات، بیشترین سهم را در ترکیب تولید ناخالص داخلی دارا می‌باشد. اما در ارتباط با نقش سایر بخش‌ها در بین این ۸ کشور، تفاوت‌هایی است. به طوری که در بین کشورهای صادرکننده نفت (اندونزی، ایران، نیجریه) بخش صنعت بعد از بخش خدمات بیش‌ترین سهم را به خود اختصاص داده است.

در مورد کشور اندونزی تفاوت سهم بخش صنعت و کشاورزی زیاد بوده که خبر از اهمیت بخش صنعت در اقتصاد این کشور می‌دهد. لازم به ذکر است که سهم نسبی محصولات کارخانه‌ای از کل صنعت در این کشور بالا می‌باشد. ولی در مورد ایران و نیجریه سهم بخش صنعت مشابه و تنها اندکی بیش‌تر از سهم کشاورزی است و بیش‌تر فعالیت‌ها در بخش صنعت مربوط به استخراج نفت بوده و در واقع فعالیت غالب در بخش صنعت را تشکیل می‌دهد.

در میان کشورهای با درآمد متوسط (پاکستان، ترکیه، مالزی، مصر) به استثنای پاکستان، بخش صنعت مهم‌ترین بخش اقتصاد بوده و محصولات کارخانه‌ای بیش از نیمی از این بخش را در بر می‌گیرد. اما در پاکستان بخش پیش‌تاز، بخش کشاورزی می‌باشد.

در کشور بنگلادش که جز کشورهای کمتر توسعه یافته به حساب می‌آید بخش کشاورزی با وزنی حدود ۲ برابر بخش صنعت مهم‌ترین بخش اقتصادی به حساب می‌آید. همان گونه که مشخص است، در بین کشورهای گروه هشت، کشورهای تک محصولی که وابسته به صادرات نفت و یا فعالیت‌های کشاورزی هستند، وجود دارند. تک محصولی بودن اقتصاد این کشورها باعث شده است که آنها در مقابل شوک‌های بین‌المللی و تغییرات نسبی قیمت‌های

معادن: نفت، گاز، زغال سنگ، قلع، نیکل، مس، طلا و بوکسیت، نقره و چوب.

• مصر:

صنایع عمده: آهن و فولاد، آلومینیوم، سیمان، نفت و گاز، نساجی، صنایع غذایی، صنایع روشنایی، صنایع شیمیایی، صنایع دارویی، توریسم.
معادن: سنگ آهن، فسفات، نمک، روی، مس، سرب، قلع، سنگ آهن، سنگ گچ، پنبه نسوز، منگنز.

• نیجریه:

صنایع عمده: فرآورده‌های غذایی، منسوجات، سیمان، مصالح ساختمانی، کفش، محصولات شیمیایی، سفالگری روغن نخل، بادام زمینی، لاستیک، نفت، چوب، پوست و چرم.
معادن: نفت، گاز، قلع، سنگ آهن، ذغال سنگ، سنگ آهک، نیوبیم، سرب، روی.

• ایران:

صنایع عمده: پتروشیمی، نساجی، سیمان، مصالح ساختمانی، فرآورده‌های غذایی (بخصوص پالایش شکر و روغن گیاهی) و مصنوعات فلزی.
معادن: نفت، گاز، زغال‌سنگ، کروم، سنگ‌آهن، سرب، منگنز، مس، روی و گوگرد.

• مالزی:

صنایع عمده: لاستیک، روغن نخل، صنایع روشنایی، صنایع الکترونیک، استخراج معدن، ذوب‌آهن، دادپردازی اطلاعات، چوببری و صنایع چوب و پتروشیمی.
معادن: قلع، نفت، چوب، مس، آهن، گاز طبیعی و بوکسیت.

• ترکیه:

صنایع عمده: صنایع غذایی، نساجی، فولاد، صنایع شیمیایی، پتروشیمی، سیمان، صنایع اتومبیل‌سازی (مونتاژ محصولات کارخانه‌های فیات، رنو، جنرال موتورز، تویوتا، اوپل و هیوندای)، صنایع الکترونیک، استخراج معدن، صنایع چوب و کاغذ.
معادن: کرومیت، بوکسیت، مس، آهن، منگنز، سرب، روی، آنتیموان، پنبه نسوز، سنگ چخماق، گوگرد، جیوه و سنگ مرمر، طلا، سولفات باریم، استرونتیوم، سنگ سباده، فلدسپات، سنگ آهک و کربنات منیزیم.

• پاکستان:

صنایع عمده: مصالح ساختمانی، صنایع دارویی، صنایع کاغذی، کود شیمیایی، آزیان، پوشاک و نساجی، صنایع غذایی، لاستیک سازی، صنایع پتروشیمی.
معادن: آنتیموان، بوکسیت، کرومیت، مس، سنگ گچ، سنگ آهن، سنگ آهک، کربنات منیزیم، سنگ مرمر، مولیبدنوم، سنگ نمک، گوگرد و ذخایر گاز طبیعی.

• بنگلادش:

صنایع عمده: پوشاک، صنایع دارویی، کنفافی، صنایع چای، صنایع کاغذ، سیمان، صنایع کود شیمیایی، مهندسی روشنایی و شکر.
معادن: گاز طبیعی، زغال سنگ.

تحلیل پایانی بر دورنمای همکاری‌های هشت کشور مسلمان ۸- D

یک دهه از عمر گروه دی-۸ می‌گذرد، گروهی که براساس بیانیه شکل‌گیری آن قرار بود و هست که جایگاه کشورهای در حال توسعه را در اقتصاد جهانی ارتقا بخشد، فرصت‌های جدیدی در روابط تجاری ایجاد کند، مشارکت در تصمیم‌گیری‌های بین‌المللی داشته باشد و نهایتاً استانداردهای زندگی بهتر (رفاه عمومی) را برای مردم کشورهای عضو فراهم سازد.

به اعتقاد کارشناسان و تحلیلگران اقتصادی ظرفیت‌های بالای اقتصادی کشورهای دی ۸- از جمله جمعیت ۹۵۰ میلیون نفری، ۴۰۰ میلیون نیروی کار فعال و زمینه‌های گوناگون سرمایه‌گذاری فرصت مطلوبی برای توسعه همکاری‌های موثر و جدی میان کشورهای عضو فراهم کرده است. حجم تجارت در میان کشورها ۴۹ میلیارد دلار بوده است.

در مورد تصویب موافقتنامه گمرکی و برنامه ویزا برای بازرگانان و تجارت باید گفت که خیلی سخت است که بگوییم کی به نتیجه برسد، چرا که علاوه بر اجرای این موافقت‌نامه‌ها باید انتظار داشته باشیم که تجارت در میان کشورهای گروه به صورت اساسی و قابل توجهی رشد کند.

یک گزارش تحلیل اذعان دارد در حالی که نشست سران هشت کشور صنعتی جهان، G8 در توپاکوی ژاپن برای یافتن راه‌حلی برای مقابله با افزایش قیمت نفت، تورم جهانی و حمایت‌فراينده از تولیدات داخلی در حال برگزاری بود، ششمین نشست سران هشت کشور اسلامی در حال توسعه، در کوالالمپور در حال اعلام ابتکارات خود برای تقویت توسعه اقتصادی و حکومت در چارچوب گروه خود بودند. جانانان وینر معتقد است که هیچ‌گونه تناسب آشکاری بین دستور کارهای دی-۸ و جی-۸ وجود ندارد. دستورکارهای دی-۸ جامع نیست، درآمد سرانه در کشورهای جی-۸ بین ۳۲۰۰۰ تا ۴۴۰۰۰ دلار است، حال آنکه این مبلغ در کشورهای دی ۸ بین ۴۸۰ دلار در بنگلادش تا ۵۵۰۰ دلار در مالزی است.

اعضای گروه دی-۸ همگی عضو سازمان کنفرانس اسلامی هستند، بنابراین بدیهی است که همکاری با این سازمان در صدر راهبرد تشکیلاتی و سازمانی آن قرار دارد. رابطه با سازمان همکاری اقتصادی اگو و سارک نیز از دیگر اولویت‌های راهبردی این گروه است. مهم‌ترین گلوگاه روابط گروه هشت کشور اسلامی در حال توسعه به مناسبات تجاری و گمرکی برمی‌گردد که به رغم تأکید اعضا بر حل و فصل موانع موجود هنوز نظام تجاری شفافی در میان گروه شکل نگرفته است.

دی ۸ می‌تواند تبدیل به یک سازمان و باشگاه قدرتمند اقتصادی و سیاسی اسلامی شود و علاوه بر اجرایی کردن اهداف خود، مسائل اقتصادی-سیاسی-اجتماعی جهان اسلام را نیز در دستور کارهای خود مورد بررسی قرار داده و گروه‌های کاری برای هر یک تشکیل شود و حتی نمایندگی جهان اسلام را در شورای امنیت بر عهده بگیرد. بدیهی است که الزام آور شدن تصمیمات این گروه در مورد موضوعات جهان اسلام می‌تواند نقش مهمی در گسترش صلح، وحدت و شکوفایی و رفاه اقتصادی در میان کشورهای اسلامی داشته باشد.

مهم‌ترین نکته مثبت در مورد گروه دی-۸ هشت هدف از تشکیل آن است. نگاهی به تاریخچه فعالیت سازمان‌های منطقه‌ای نشان می‌دهد که این سازمان‌ها معمولاً با دو هدف تشکیل شده‌اند، اهداف ایدئولوژیک در یک سو و اهداف سیاسی، نظامی، اقتصادی و امنیتی در سوی دیگر. تاریخ نشان می‌دهد آن دسته از سازمان‌های منطقه‌ای که با اهداف صرف ایدئولوژیک تأسیس شده‌اند، در دستیابی به اهداف خود چندان موفقیتی کسب نکرده‌اند. نمونه عینی این

جهانی این محصولات آسیب‌پذیر باشند و چنین عواملی تأثیرات زیان‌باری بر کل اقتصاد آنها داشته باشد. لازم به ذکر است که مدت‌هاست این کشورها به مشکلات ناشی از تک محصولی بودن، پی‌برده‌اند و سعی دارند که با متنوع کردن تولیدات خود، اقتصادشان را بازسازی کنند.

در کشورهای صادرکننده نفت، تا حدود زیادی، منابع لازم برای تحقق این هدف همانند پس‌اندازهای داخلی، سرمایه‌گذاری در رشته‌های مختلف تولیدی و ایجاد انگیزه لازم برای تغییرات به منظور داشتن آینده بهتر، فراهم شده است. که البته چنین زمینه‌هایی در کشورهای کمتر توسعه یافته وجود ندارد.

به طور کلی سهم بخش صنعت در کشورهای گروه هشت حدود ۳۱٪ است که محصولات کارخانه‌ای تقریباً یک‌دوم آن را تشکیل می‌دهد، در حالی که در این گروه کشورهای سهم کشاورزی حدود ۲۵٪ می‌باشد.

همان‌طور که قبلاً گفته شد کشور بنگلادش با وجود این که جز کشورهای کمتر توسعه یافته می‌باشد قاعده‌تاً بایستی اقلام صادراتی آن را، محصولات کشاورزی تشکیل دهد، ولی محصولات کارخانه‌ای ۷۸/۴ درصد اقلام صادراتی این کشور را تشکیل می‌دهد.

در کشورهای با درآمد متوسط گروه هشت، به استثنای کشور مصر که در آن سهم سوخت در صادرات بالاترین رقم را به خود اختصاص داده است، سهم محصولات کارخانه‌ای بالاترین رقم اقلام صادراتی را تشکیل می‌دهد. اهمیت محصولات کارخانه‌ای در صادرات این کشورها نشان می‌دهد اگر کشورهای مزبور اهمیت محصولات خود را بهبود بخشند و بتوانند با استانداردهای بین‌المللی رقابت کنند شانس خوبی برای سود بردن از فرصت‌های جدید دسترسی به بازار خواهند داشت.

در کشورهای صادرکننده نفت عضو گروه هشت، به جز اندونزی که صادرات محصولات کارخانه‌ای سهم نسبتاً بالایی از اقلام صادراتی را به خود اختصاص می‌دهد، صادرات دو کشور ایران و نیجریه به نفت متکی می‌باشد که البته در سال‌های اخیر سعی شده است که به میزان زیادی از این اتکا کاسته شود. در ارتباط با کشورهای با درآمد متوسط در گروه هشت، می‌توان گفت که محصولات کارخانه‌ای با سهمی بالای ۵۵٪ از کل واردات مهم‌ترین اقلام وارداتی این کشورها را تشکیل می‌دهد.

هنگامی که واردات این گروه از کشورها با ساختار صادراتی آنها مقایسه می‌شود می‌توان چنین نتیجه گرفت که کل ساختمان تجارت خارجی آنها تحت تأثیر محصولات کارخانه‌ای قرار دارد. در حقیقت این گروه کشورها در میان هشت کشور متنوع‌ترین ساختار تولید و تجارت خارجی را دارند و در مورد کشورهای صادرکننده نفت، نیز مهم‌ترین اقلام وارداتی محصولات کارخانه‌ای هستند.

شاید مناسب بود که سه کشور کلیدی گروه دی هشت در آسیا یعنی پاکستان، ایران و ترکیه به هنگام تشکیل این سازمان به تجربه ناموفق «اکو» توجه می‌کردند. اکو که جانشین اتحادیه «آر. سی. دی»، بازاری اقتصادی پیمان ضد کمونیستی سنتو، محسوب می‌شد. به دنبال پیروزی انقلاب اسلامی ایران و نیز عدم حمایت آمریکا از آن کارآمدی و کارکرد سابق خود را از دست داد. زیرا کشورهای عضو فاقد حداقل شرایط لازم بودند. علاوه بر این به دنبال فروپاشی اتحاد شوروی و در راستای رقابت و تضاد و نه همکاری ایران و ترکیه در آسیای مرکزی تعداد اعضای اکو از سه به ده کشور رسید و همین شکاف‌های موجود در این پیمان را تشدید کرد و تحقق تمام مصوبات اقتصادی و سیاسی آن را به رویایی دست نیافتنی مبدل کرد.

با توجه به آنکه همین مشکلات در سازمان دی هشت نیز وجود دارد، شایسته است که اعضا با درک دشواری‌های سازماندهی یک پیمان منطقه‌ای موفق به تجربه موفق‌ترین سازمان منطقه‌ای یعنی اتحادیه اروپا توجه کنند. این اتحادیه که در سال ۱۹۵۱ و به دنبال سخنرانی وزیر خارجه وقت فرانسه «رابرت شومان» تشکیل شد، اولاً کار خود را با تنها شش عضو آغاز کرد و به تدریج و پس از کسب موفقیت‌های کوچک و به تدریج اما پایدار اعضای خود را افزایش داد. علاوه بر این چنانچه از نام آغازین این اتحادیه یعنی «جامعه زغال و فولاد اروپا» پیداست، هدف اولیه تنها همکاری در یک عرصه کوچک اقتصادی- زغال و فولاد- بوده است و طی مدت زمانی طولانی یعنی ۵ دهه به دیگر زمینه‌های همکاری اقتصادی و سیاسی توجه گردید.

به طوری که امروز شاهد دستاوردهای بزرگ این اتحادیه و وحدت رویه فضایی، اقتصادی تجاری بازرگانی، سیاسی و اقتصادی در این کشورها هستیم. لذا شایسته است که کشورهای عضو گروه دی هشت نیز فارغ از صدور بیانیه‌های طویل و کشدار که در آن‌ها بر همکاری در کلیه زمینه‌ها تاکید شده است، عرصه‌ای کوچک اما مهم را برای همکاری انتخاب کنند و تا زمان حل اختلافات خود و پیشبرد اهداف آغازین از پذیرش اعضای جدید امتناع ورزند. امید است که توجه به این نکات موجب شود تا کشورهای عضو گروه دی هشت بتوانند نقش اقتصادی مهم‌تری را در سطح نظام بین الملل ایفا کنند.

مسئله پیمان ورشو است که نتوانست کشورهای بلوک شرق سابق را یکپارچه و همگون سازد، ولی در آن سو ناتو به علت آنکه در پس تشکیل خود هدف مهم‌تری را پیگیری می‌کرد، به نتیجه رسید. این هدف عبارت بود از ایجاد محیطی امن در اروپای غربی به منظور توسعه و رشد اقتصادی. گروه دی هشت نیز اهدافی اقتصادی دارد، ولی آیا صرف وجود چنین اهدافی برای موفقیت یک پیمان کافی است؟

«کارل دویچ» نظریه پرداز سیاسی عوامل زیر را برای ایجاد هم‌گرایی در یک منطقه لازم می‌داند، مسلماً وجود این عوامل برای ایجاد یک پیمان موفق منطقه‌ای نیز ضروری است. این عوامل عبارتند از:

- وجود نوعی طرز زندگی مشترک در همه کشورهای منطقه.
- نبود تضاصم و تعارض در باورها، فرهنگ‌ها، ارزش‌ها و مذهب و سنت این کشورها.
- وابستگی و منافع متقابل اقتصادی کشورهای عضو.
- وجود حداقلی از توانایی‌های سیاسی و اداری.
- تشابه نخبگان سیاسی آن کشورها و وجود عقلا نیت در آنان.
- همچنین وجود حداقلی از شبکه‌های ارتباطی و مبادلاتی شامل شبکه‌های بزرگراه‌ها، قطار و هواپیما، گمرک و غیره.
- با توجه به نکات بالا مشکلات زیر بر سر راه همکاری گسترده آنان وجود دارد:

- ناآگاهی اعضا از توانمندی‌های اقتصادی یکدیگر
- بعد مسافت و پراکندگی جغرافیایی
- بی‌نیازی به کالاها و تولیدات یکدیگر و غیر همگنی بودن اقتصاد کشورهای گروه
- وجود موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای
- کمبود تسهیلات اعتباری برای تامین مالی بهای صادرات یا واردات
- کیفیت پایین کالاهای تولیدی
- اختلافات داخلی و تیرگی روابط سیاسی برخی کشورهای عضو با همدیگر
- و سرآخر ناهمگونی شدید توسعه اقتصادی این کشورها.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

منابع:

۱. روزنامه همشهری، آشنایی با گروه دی هشت (http://www.hamshahrionline.ir/news-56924.aspx) ، (D8)
۲. وزارت صنایع، http://d8.mim.gov.ir/index.php?module=content&func=viewpage&pageid=24
۳. http://www.ido.ir/a.aspx?a=
۴. روزنامه ایران، ۲۳ تیرماه ۱۳۸۹، همکاری‌های صنعتی هشت کشور مسلمان
۵. http://en.wikipedia.org/wiki/D8
۶. سایت گروه هشت کشور مسلمان www.developing.org
۷. گزارش مصوبات نشست‌های وزرای صنایع گروه دی-۸، کارگروه دی-۸، وزارت صنایع و معادن معاونت بین‌الملل www.iie.com/publications/wp/wp10-8.pdf

